

Френсіс Скотт

Гіст Джеральд

Загадкова
історія
Бенджаміна
Баттона

Зарубіжні авторські зібрання

Френсіс Фіцджеральд

**Загадкова історія
Бенджаміна Баттона**

«ОМІКО»

1920, 1921, 1922, 1923, 1926

УДК 821.111(73)

Фіцджеральд Ф. С.

Загадкова історія Бенджаміна Баттона / Ф. С. Фіцджеральд — «ОМІКО», 1920, 1921, 1922, 1923, 1926 — (Зарубіжні авторські зібрання)

Френсіс Скотт Фіцджеральд (1896–1940) – американський письменник, яскравий представник так званого «втраченого покоління». Фіцджеральд був культовою фігурою свого часу, зразком «американського щастя». Високий рівень свого життя він забезпечував творчістю – задля гонорарів він писав новели на замовлення фешенебельних журналів. Серед близько 150 майстерно написаних оповідань особливо привертають увагу «Загадкова історія Бенджаміна Баттона», «Коштовний камінь завбільшки з готель “Ріц”», «Багатий хлопець», «Крижана фортеця» та інші, що увійшли в цю збірку. Кожна історія має особливий шарм, настрої, психологізм, несподіваний сюжет. «Загадкова історія Бенджаміна Баттона» з перших рядків приголомшує читача: 1860 року в Балтиморі народилася дитина, яка має вигляд 70-річного чоловіка і може говорити. Коли «хлопчику» виповнюється 12 років, стає зрозумілим, що він росте «навпаки»...

УДК 821.111(73)

© Фіцджеральд Ф. С., 1920, 1921,
1922, 1923, 1926

© ОМІКО, 1920, 1921, 1922, 1923,
1926

Содержание

Загадкова історія Бенджаміна Баттона	6
1.	6
2.	9
3.	11
4.	13
5.	15
6.	17
7.	18
8.	19
9.	21
10.	23
11.	25
Коштовний камінь завбільшки з готель «Ріц»	27
1.	27
2.	29
3.	33
4.	34
5.	36
6.	38
Кінець ознакомительного фрагмента.	39

Френсис Скотт Фіцджеральд

Загадкова історія Бенджаміна Баттона

© В. Р. Дудик, переклад українською, 2019

© О. А. Гугалова-Мешкова, художнє оформлення, 2019

© Видавництво «Фоліо», марка серії, 2019

Загадкова історія Бенджаміна Баттона

1.

Давним-давно, ще в 1860 році відповідним місцем для народження вважали будинок. Зараз же вищі боги медицини постановили, аби перший крик дитини лунав у стерильній атмосфері клініки – переважно фешенебельної. Тож юні містер та місіс Баттон випередили свою епоху на цілих п'ятдесят років, вирішивши, що їхній малюк повинен народитися саме в лікарні. Чи цей анахронізм мав якесь значення для дивовижної історії, котру я збираюся оповісти, назавжди залишиться таємницею.

Я розкажу вам про все, що трапилося, а там – вирішуйте самі. У довоєнну епоху подружжя Баттонів займало принаде становище в соціальному та фінансовому плані. Вони ріднилися як із «Тою», так із «Іншою» Сім'єю, що, як відомо кожному південцю, надавало їм високого повноваження входити до кіл багаточисленної аристократії, якою процвітала Конфедерація. Це був їхній перший досвід із чарівною древньою традицією в народжуванні немовлят, тому містер Баттон був справді неспокійний. Він сподівався, що народиться хлопчик, якого відправлять на навчання до Єльського коледжу в Коннектикуті, де навчався він сам протягом чотирьох років, коли його наділили тривіальним прізвиськом – «Чубчик».

Вересневого ранку, освяченого величавою подією, він нервово піднявся з ліжка о шостій, вдягнувся, бездоганно зав'язавши краватку, поспішив до лікарні, аби визначити, чи темрява ночі породила квіт нового життя.

Коли ж йому залишалося приблизно сто кроків до Маріландської приватної клініки для леді та джентельменів, він побачив містера Кіна, який був їхнім сімейним лікарем. Той тільки-но виходив із головного під'їзду, потираючи руки звичним для нього рухом, ніби миючи їх під краном так, як роблять інші лікарі, що диктує їм неписаний закон їхньої професії.

Містер Роджер Баттон, голова фірми «Роджер Баттон та Ко, гуртова торгівля залізними виробами» рушив наздоганяти лікаря Кіна, забувши про велич джентельмена-південця цього мальовничого періоду.

– Лікарю Кіне, – він вигукнув. – Ох, лікарю Кіне!

Лікар його почув, повернувся й став чекати, спантеличений вираз постав на його різкому «лікарняному» обличчі, тільки-но містер Баттон з'явився біля нього.

– Ну як там? – вимагаючи відповіді й задихаючись, запитав містер Баттон. – Що там? Як там? Це хлопчик? Хто це? Що...

– Майте здоровий глузд, – сказав різко Доктор Кін.

Він здавався дещо роздратованим.

– Дитина народилася? – благав містер Баттон.

Лікар спохмурнів.

– Так, я вважаю... проте в дещо видозміненому стані, – і кинув загадковий погляд на містера Баттона.

– З жінкою все гаразд?

– Так.

– Це дівчинка чи хлопчик?

– Дайте мені спокій, – закричав Доктор Кін в ідеально експресивному роздратуванні. – Я прошу вас піти й побачити це все на власні очі. Гидота! – він випалив останнє слово єдиним поштовхом, потім промимрив: – Чи уявляєте такий випадок, котрий допоміг би моїй професійній репутації? Сталося б таке ще раз, то це б мене зруйнувало. Зруйнувало б кожного.

– Та що ж трапилося? – вражено скрикнув Баттон. – Це трійнята?

– Як би ж то, – різко відповів лікар. – Підіть та подивіться на власні очі. Знайдіть собі іншого лікаря. Я приймав вас на світ, був вашим лікарем протягом сорока років, та тепер – усе завершено. Не хочу бачити ані вас, ані вашу родину. До побачення!

Потім він різко повернувся й без жодного слова заліз до свого фаєтону, що чекав на нього біля тротуару, та від'їхав у суворій мовчанці. Містер Баттон залишився там й стояв, як окам'янілий – з голови до п'ят. Що за лихо могло статися? Він раптом втратив усе бажання йти до Маріландської приватної клініки для леді й джентельменів, та, трохи повагавшись, все-таки примусив себе піднятися до головного входу лікарні.

Медсестра сиділа за столом у похмурій напівтемряві залу. Червоніючи від сорому, Баттон наблизився до неї.

– Доброго ранку, – поблажливо сказала вона, дивлячись на нього.

– Доброго ранку. Я – містер Баттон.

Медсестра тихо зойкнула.

– Ох, звісно, – закричала вона істерично. – Там нагорі, прямо, можете підніматися! – вона вказала напрям, і містер Баттон, вмиваючись потом, невпевнено повернувся та піднявся на другий поверх. У верхньому залі звернувся до іншої медсестри, що з'явилася перед ним із мискою в руках.

– Я – містер Баттон, – він намагався говорити виразно. – Хочу побачити свою...

Дзинь. І миска впала на перший поверх. Медсестра відновила контроль над собою та подивилася на Баттона поглядом, повним щирого презирства.

– Добре, – погодилася вона втихомиреним голосом. – Та якби ж ви знали, в якому ми стані були цього ранку. Це навдивовижу гідко! Репутація нашої клініки померла назавжди...

– Досить! – прохрипів він плаксиво. Я не можу більше це терпіти!

– Ідіть за мною, містере Баттоне.

Він потягнувся за нею. У кінці великого залу вони дісталися кімнати, з якої долинали численні крики, та яка пізніше почала називатися «кімнатою плачу». Вони зайшли. Стіни були оточені незбагненою кількістю білих коликосок, до кожної з яких був прив'язаний ярличок.

– Ну? – задихаючись, промовив містер Баттон. – Де ж мій?

– Тут, – вказала медсестра.

Очі містера Баттона послідували за вказівним пальцем, і ось що він побачив. Огорнутий об'ємною білою ковдрою, якимось втиснений нижньою частиною тулуба в колиску, сидів старий чоловік, приблизно сімдесяти років. Його рідке волосся було вибілено сивиною, брудно-попеляста борода виляся й абсурдно коливалася під легким подувом вітерця, що віяв з вікна. Він дивився на містера Баттона затуманеними, зів'ялими очима, в яких ховалося заплутане питання.

– Чи я збожеволів? – випалив містер Баттон, жах якого переростав у гнів. – Це якийсь страшний лікарняний жарт?

– Нам не до жартів, – відповіла суворо медсестра. – І я не знаю, чи ви зійшли з розуму, чи не зійшли, проте це, безперечно, ваша дитина.

Холодний піт знову з'явився на чолі містера Баттона. Він закрив свої очі, і, відкривши їх знову, поглянув ще раз. Це не помилка – на нього дивився сімдесятирічний старець, сімдесятирічне немовля, ноги якого звисали з коліски, в якій він лежав.

Старець безтурботно спостерігав за ними й раптом заговорив хрипучим й древнім голосом:

– Ви мій батько? – запитання вимагало відповіді.

Містер Баттон та медсестра жорстоко глипнули.

– Бо якщо ти мій батько, – продовжив старець крикливо, – то я хочу, аби ти забрав мене з цього місця, чи, зрештою, змусь їх поставити тут зручне крісло.

– Заради Бога, звідки ти прийшов? Хто ти? – у нестямі випалив містер Баттон.

– Я не можу сказати точно – хто я, – проскиглив крикливо, – я тільки нещодавно народився. Але моє прізвище воістину Баттон.

– Ти брешеш! Ти самозванець!

Старець втомлено звернувся до медсестри:

– Ось так вітають новонародженого, – поскаржився слабким голосом. – Чому б вам не сказати йому, що він помиляється?

– Ви помиляєтеся, містере Баттон, – суворо сказала медсестра. – Це – ваша дитина, і ви повинні змиритися з цим. Ми просимо вас забрати його додому, коли це буде можливо – краще найближчими днями.

– Додому? – перепитав містер Баттон недовірливо.

– Так, ми ж не можемо тримати його тут. Ми справді не можемо, розумієте?

– Радий це чути, – проскиглив старець. – Це смішне місце зовсім не підходить для новонародженого, який звик перебувати в тиші. З цими стогонами й криками я не можу й ока зімкнути. Я попросив щось поїсти, – тут його голос піднявся до верескливих ноток протесту, – а вони принесли мені пляшку з молоком!

Містер Баттон опустився на крісло поруч із сином й прикрив обличчя руками.

– Святі небеса! – пробурмотів голосом, повного надмірного жаху. – Що скажуть люди? Що мені робити?

– Ви маєте забрати його додому, – наполягала сестра. – Негайно!

Гротескна картина з жахливою точністю постала в уяві змарнілого чоловіка – картина того, як він проходить переповненими вулицями разом із такою жахливою істотою, що волочиться біля нього.

– Я не можу, я не можу, – простогнав він.

Люди його зупинять, і що він їм скаже? Він має познайомити їх із цим старцем:

– Це мій син, що народився сьогодні зранку.

І потім сивий чоловічок натягне своє покривало на себе, і вони шкандибатимуть, важко проходилимуть повз галасливі крамниці, ринок із рабами, – на хвилику містер Баттон пристрасно забажав, аби його син був чорним, – проходилимуть повз розкішні будинки-резиденції, повз будинок для престарілих...

– Ну ж бо! Опануйте себе, – наказала медсестра.

– Слухайте, – проголосив раптом старець, – якщо ви думаєте, що я піду додому в цій ковдрі, то ви цілковито помиляєтеся.

– Малята завжди окутані ковдрами.

З навмисним шурхотінням старець дістав малу білу сорочечку.

– Дивіться, – він говорив тремтячим голосом. – Ось це вони приготували для мене.

– Малята завжди таке носять, – відказала буденним тоном медсестра.

– Добре, – сказав старець, – цей малюк постане голим перед вами через дві хвилини. Ця ковдра свербить. Врешті, могли б окутати мене простирадлом.

– Зачекай! Зачекай! – швидко сказав містер Баттон. Він обернувся до медсестри. – Що мені робити?

– Йдіть у місто та купіть вашому синові якийсь одяг.

Голос сина містера Баттона йшов за ним вниз до холу.

– І тростину мені, тату. Я хочу мати тростину.

Містер Баттон дико зачинив за собою двері.

2.

– Доброго ранку, – звернувся нервово містер Баттон до клерка універсальної крамниці Чісап'їк. – Я хочу купити одяг для своєї дитини.

– Скільки їй років, сер?

– Приблизно шість годин, – відповів містер Баттон без чіткої впевненості. – Вбрання для немовлят продається напроти.

– Я не впевнений, що це те, що мені потрібно. Він – дитина незвичайно великих розмірів. Незвичайно великих.

– У них у наявності найбільші дитячі розміри.

– Де продається одяг для підлітків? – запитав містер Баттон, у відчаї змінюючи основне запитання.

Він відчув, як клерк, мабуть, здогадується про його соромливу таємницю.

– Тут.

– Що ж... – він завагався.

Задум одягти свого сина в чоловічий одяг був огидним. Якби ж то він тільки зміг знайти дуже великий костюм для хлопчика, міг відрізати цю довгу й остогидлу бороду, перефарбувати біле волосся в коричневий тон, це б могло приховати найгірше, повернути частину його самоповаги, не згадуючи вже про репутацію в Балтиморській общині.

Проте, безумно, оглядаючи вітрини з хлопчачим одягом, він виявив, що жодне вбрання не підходить для новонародженого Баттона. Він звинувачував крамниці, звісно, – у таких випадках тільки їх і звинувачують.

– Так скільки років вашому синові, ви казали? – зацікавлено вимагав відповіді клерк.

– Йому шістнадцять.

– Ох, я щиро вибачаюся. Гадав, ви сказали шість годин. Ви знайдете одяг для підлітків у наступному залі.

Містер Баттон сумно повернувся назад. Потім – зупинився, осяяний, і вказав пальцем на одягненого манекена у вітрині крамниці:

– Ось! – вигукнув він. – Я візьму цей костюм, зніміть його з манекена.

Клерк витріщився на нього:

– Як же так, – запротестував він, – це ж не дитячий одяг. Зрештою, якщо й дитячий, то лише для манекена.

– Загорніть це, – наполягав покупець нервово. – Це саме те, що я хочу.

Вражений клерк підкорився такій волі.

Повернувшись у клініку, містер Баттон зайшов у палату й ледь не жбурнув пакетом у сина:

– Тут твій одяг, – відрізав він.

Старець розкрив пакета й сумнівно оглянув вміст.

– Це виглядає доволі смішно, – поскаржився він, – я не хочу вбиратися, як шимпанзе.

– Ти зробив шимпанзе з мене! – шалено вигукнув містер Баттон. – Немає значення, як смішно ти виглядаєш. Одягни це, або ж я... або ж я тебе відлупцюю! – він неспокійно проко-втнув останнє слово, проте відчув, що це саме те, що потрібно сказати.

– Ну добре, тату, – сказав він, гротескно вдаючи синівську повагу. – Ти жив більше, ти знаєш краще. Я покірний твоєму слову.

Після слова «Тату» містер Баттон почав відчувати напруження.

– І поквапся.

– Я намагаюся, тату.

Коли його син одягнувся, містер Баттон похмуро оглянув його. Костюм складався зі шкарпеток у крапочку, рожевих штанів та блузи з білим комірцем. Покриваючи її майже до поясу, довгими хвилями вилася білувата борода. Враження було не з найкращих.

– Зачекай-но!

Містер Баттон схопив хірургічні ножиці й трьома гострими рухами відрізав великий шматок бороди. Та навіть після такої імпровізації ансамблеві бракувало звучання. Густа щетина на підборідді, сумні очі, старі зуби на фоні хлопчачого костюма виглядали досить дивно.

Та містер Баттон, проте, був незворушним і простягнув свою руку:

– Ходімо! – сказав він суворо.

Його син довірливо за неї вхопився.

– Як ти збираєшся мене назвати, татку? – запитав він, як тільки-но вийшли з палати, – допоки ти не придумаєш кращого імені, я буду просто «немовля»?

Містер Баттон пробурчав:

– Я не знаю, – відказав різко. – Гадаю, ми назвемо тебе Мефуселай.

3.

Навіть після того, як новому дитяті з сім'ї Баттонів підрізали й перекрашували волосся в ненатуральний коричневий, як його підборіддя побрили до блиску й одягли в маленький хлопчачий костюм, зшитий на замовлення кравцем, який не міг прийти до тями, Баттону все ж довелося визнати, що його син був помилкою для родини. Попри свій похилий вік Бенджамін Баттон – так його назвали, відмовившись від слушного, проте такого зухвалого імені Мефуселай – мав п'ять футів вісім дюймів росту. Його одяг цього не приховував так, як і коротке волосся й пофарбовані брови не маскували зі'ялих, сумних та втомлених очей. Няня, котру найняли ще раніше, побачивши таку дитину, покинула дім у стані цілковитого обурення.

Та містер Баттон був непохитний у своєму переконанні. Бенджамін – немовля, немовлям і залишиться. Перш за все він проголосив, якщо Бенджамін не питиме теплого молока, він не отримає нічого, та зрештою його вмовили дозволити синові їсти хліб із маслом, навіть вівсянку. Якось він приніс додому брязкальце й дав його Бенджаміну, наполягаючи, що той повинен бавитися ним, а старець час від часу слухняно собі дзеленчав, не приховуючи нудьги.

Сумніву не було, що брязкальце йому надокучило, і той знайшов інші, більш заспокійливі захоплення, коли залишався на самоті. Наприклад, одного дня містер Баттон виявив, що минулого тижня викурих сигар більше, аніж завжди, та через кілька днів такий феномен був розвіяний, оскільки, неочікувано зайшовши до дитячої кімнати, містер Баттон зустрів там легкий голубоватий дим та Бенджаміна, що з виразом провини на обличчі намагався сховати бичок темної гавайської сигари. Це, звісно, змушувало його вдатися до суворого покарання, та містер Баттон зрозумів, що не здатний керувати цим. Він лише попередив сина, що куріння зможе затримати його ріст.

Якби там не було, Баттон не змінював своєї стратегії виховання. Він купив олов'яних солдатиків, іграшкового потяга, величезних звірів, наповнених ватою, і, для цілковитої ілюзії, створеної власним розумом, пристрасно запитував продавця іграшок про те, чи не злізе фарба з рожевої качки, якщо дитина засуне її до рота. Але, всупереч батьковим старанням, Бенджамінові не було цікаво. Він волів таємно спускатися чорними сходами вниз й повертатися до дитячої з вкраденим томом Британської енциклопедії, котру зосереджено студював протягом ранку, допоки ватні корови та Ноїв ковчег безпомічно валялися на підлозі. Проти такої знятості містер Баттон був безсилий.

Народження такої дитини для Балтимора було дивом. Ніхто не знає, якої б халепи зазнали Баттони та їхня рідня, якби не почалася громадянська війна, що відвернула увагу міста до інших речей. Декотрі, незмінно близькі люди, ламали мозок, аби давати ввічливі компліменти батькам, і, зрештою, знайшли геніальний підхід, проголосивши, що малюк нагадує свого дідуся, оскільки, внаслідок старечого слабоумства, їм важко чомусь перечити. Містер та місіс Баттони були не зовсім задоволені, а дідусь Бенджаміна – жахливо ображений.

Бенджамін, покинувши лікарню, приймав життя таким, яким його бачив. Декількох малих хлопців привели до нього, і він попри всі складнощі провів із ними весь вечір, намагаючись гратися вовчиками й шарадами; йому навіть зовсім випадково вдалося розбити вікно на кухні каменем з рогатки – подвиг, який глибоко в душі тішив батька.

Після цього Бенджамін зрозумів, що має розбивати щось щодня, та ці речі він робив лише тому, що їх від нього очікували, і тому, що від природи був чемним.

Коли дід перестав відчувати неприязнь до нього, Бенджамін та цей джентльмен почали віднаходити неймовірно задоволення в спілкуванні один з одним. Вони сиділи годинами, ці двоє, з великою різницею у віці та досвіді, як щирі товариші, втомлено й монотонно обговорювали мізерні події дня. Бенджамінові було з ним легше, аніж із батьками, котрі, здавалося б, відчували страх перед ним і, незважаючи на свій авторитет, часто величали його містером.

Він і сам дивувався, що відрізнявся від інших своєю мудрістю й тілом при народженні та намагався щось знайти в медичних газетах, проте вияснив, що такі випадки науці не відомі. Слухаючи батька, він дійсно пробував гратися з іншими хлопчиками й часто обирав спокійні ігри – футбол надто лякав його, він боявся, що, якщо йому переламають його старечі кістки, то вони вже ніколи не відновляться.

Коли йому виповнилося п'ять років, його відправили в дитячий садочок, де Бенджамін присвятив себе мистецтву наклеювання зеленого папірця на оранжевий, плетінню розмальованих візерунків та виготовленню безкінечних картонних прикрас. Бувало, що він поринав у сон під час таких завдань, і ця звичка драгувала й лякала молоду виховательку. На його щастя, вона поскаржилася батькам, і ті забрали його зі школи. Роджер Баттон розповідав своїм друзям, що вони зрозуміли, що їхній син недостатньо зрілий для цього.

На дванадцятий рік після його народження батьки як-не-як при звичаїлися до нього. Воістину, такою міцною є сила звички, що вони вже не бачили різниці між ним та іншими дітьми, хіба що деколи якась аномалія нагадувала їм про це. Проте, коли минуло кілька тижнів після його дванадцятого дня народження, одного дня Бенджамін, дивлячись на свій відбиток у дзеркалі, здійснив, або ж подумав що здійснив приголомшливе відкриття. Чи його обманювали власні очі, чи його сиве волосся, замасковане фарбою, перетворилося на темно-сіре? Невже сітка зморшок на його обличчі ставала меншою? Хіба шкіра дійсно набула здорового й пружного вигляду, і навіть бліді щоки порум'яніли? Так багато запитань. Зате він запевнився, що більше не сутулиться, і з того часу, як народився, його фізичне здоров'я покращилося.

– Чи може це стати... – подумав, чи, радше, ледь наважився подумати Бенджамін.

Він пішов до батька:

– Я виріс, – рішуче проголосив він. – Я хочу носити довгі штани.

Батько задумався.

– Ну, – врешті, сказав той, – я не знаю. Чотирнадцять – вік, коли носять довгі штани, а тобі тільки дванадцять.

– Але ти мусиш визнати, – запротестував Бенджамін, – що я надто старий для свого віку.

Батько невизначено глянув на нього.

– Я не настільки впевнений у цьому, – сказав. – Я був такого самого росту, як і ти, коли мені виповнилося дванадцять.

Він його обманював – Роджер Баттон вже давно уклав угоду із совістю, аби сліпо вірити в те, що його син – звичайна дитина.

Зрештою, вони уклали компроміс. Бенджаміну прийдеться фарбувати своє волосся. Він буде краще гратися з хлопцями свого віку. Він не одягатиме свої окуляри й не ходитиме з тростиною по вулиці. І внаслідок виконання цих вимог йому таки куплять перший костюм із довгими штанами.

4.

Я не збираюся пересичувати розповідь деталями, описуючи життя Бенджаміна Баттона віком від дванадцяти до двадцяти одного року. Достатньо зазначити, що за цей період він став молодшим. Коли йому виповнилося вісімнадцять, він перестав сутулитися і виглядав як чоловік років п'ятдесяти. Волосся його стало густішим й ледь потемніло, хода була впевненою, голос позбувся надломленого тремтіння й перетворився на здоровий баритон. Тож батько надіслав його до Коннектикуту з метою складання іспитів та вступу в Єльський коледж. Бенджамін здав усе, і його зарахували на перший курс.

Через три дні він отримав повідомлення з канцелярії коледжу від містера Харта. Йому пропонували з'явитися до офісу для узгодження навчального плану. Бенджамін, глянувши в дзеркало, вирішив, що йому потрібно пофарбувати волосся, проте, тривожно переглядаючи вміст у шухлядці письмового столу, зрозумів, що фарби там немає. Потім згадав, що вона закінчилася, і він викинув її геть.

У нього не було вибору. Він повинен з'явитися до канцелярії через п'ять хвилин. Здавалося, на це немає ради, йому залишається іти в такому вигляді. І він пішов.

– Доброго ранку, – сказав ввічливо містер Харт. – Ви, мабуть, прийшли запитати про вашого сина?

– До вашого відома, моє прізвище – Баттон, – почав було говорити Бенджамін, та той одразу ж перебив його.

– Я надзвичайно радий нашій зустрічі, містере Баттон. Я чекаю на вашого сина в будь-який час.

– Це ж я! – випалив з люті Бенджамін. – Я – першокурсник.

– Що?

– Я – першокурсник.

– Ви, мабуть, жартуєте.

– Не зовсім.

Містер Харт спохмурнів й глянув на картку перед ним.

– Тут вказано, що вам вісімнадцять.

– Так і є, – запевнив Бенджамін, ледь заливаючись рум'янцем.

Містер дивився на нього байдужими очима.

– Невже ви очікуєте, що я вам повірю?

Бенджамін теж байдуже всміхнувся.

– Мені вісімнадцять, – повторив він.

Містер Харт суворо вказав на двері:

– Забирайтеся, – сказав. – Забирайтеся з коледжу та покиньте місто, ви – небезпечний безумець.

– Мені вісімнадцять.

Містер Харт відчинив двері.

– Та не вже! – він прокричав. – Чоловік у такому віці намагається вступити сюди як першокурсник. Вам вісімнадцять, кажете? Тоді я даю вам вісімнадцять хвилин, аби зникнути з міста.

Бенджамін Баттон покинув кімнату з гідністю, а з півдожини старшокурсників, що очікували в залі, переслідували його зацікавленим поглядом. Трохи відійшовши, він повернувся й глянув на ошалілого клерка, котрий продовжував стояти біля дверей, та повторив суворим тоном:

– Мені завжди вісімнадцять.

Зграйка старшокурсників заливалася сміхом, коли Бенджамін покидав канцелярію.

Та доля не хотіла відпускати його так легко. Меланхолійно направляючись до залізничного вокзалу, він зрозумів, що його переслідує група, потім – рій, зрештою – величезна маса старшокурсників. Навколо лунали плітки, що безумець склав та пройшов вступні випробування до Єлю й спробував видати себе за вісімнадцятирічного юнака. Коледж тонує у гарячкової пропасниці. Студенти вибігали на вулицю, забуваючи свої капелюхи, футбольна команда покинула гру й приєдналася до юрби, жінки-професори, зі бриликами, що з'їхали на одне вухо, та турнюрами, що змістилися на інший бік, гучними криками переслідували процесію, а навколо послідовно чулися насмішки, що потрапляли в найчутливіше місце Бенджаміна Баттона.

– Він, мабуть, заблуканий єврей!

– Він має готуватися до уроків, у його то віці!

– Ви тільки-но гляньте на молодого й обдарованого!

– Він думав, що це будинок людей похилого віку.

– Їдь до Гарварду!

Бенджамін пришвидшився й незабаром почав бігти. Він їм покаже! Він поїде до Гарварду, і потім вони шкодуватимуть про необачні насмішки!

Безпечно ховаючись у вагоні потяга до Балтимора, він висунув свою голову з вікна.

– Ви всі пошкодуєте! – прокричав він.

– Ха-ха! – старшокурсники вибухнули сміхом. – Ха-ха-ха!

У цей день Єльський коледж припустився найфатальнішої помилки.

5.

У 1880 Бенджамінові Баттону стукнуло двадцять, і його день народження був особливий тим, що він приєднався до батькової фірми «Роджер Баттон і Ко, гуртова торгівля залізними виробами». Це був рік «виходу у світ», бо батько наполіг на тому, аби вони відвідали деякі світські заходи. Зараз Роджерові Баттону було п'ятдесят, і вони все більше й більше підходили одне одному – дійсно, відтоді, як Бенджамін перестав фарбувати волосся (котре все ще, де-не-де, покривалося сивиною) вони виглядали ровесниками й стали схожими один на одного.

Однієї вересневої ночі вони сіли в карету, одягнені у свої фраки, і поїхали на бал до заміської садиби Шевлінів, неподалік від Балтимора. Ця ніч була чарівною. Повний місяць заливав дорогу яскравим сріблястим сяєвом, пізні осінні квіти наповнювали нерухоме повітря блаженим ароматом, ніби пронизуючи його ледь чутним сміхом. Відкриті поля, вкриті яскравою пшеницею, були напівосвітлені, неначе під покровом дня. Здавалося, що ніхто не зможе залишатися байдужим до чистої краси небес, здавалося...

– Велике майбутнє в торгівлі залізними виробами, – казав Роджер Баттон.

Він не був людиною високої натури, його естетичні чуття були на зародковому етапі.

– Старому парубку пізно вчитися новим трюкам, – зауважив глибоко він. – За вами – молодими, енергійними, сповненими життєдайністю – грандіозне майбутнє.

Вогні Шевлінської садиби замайоріли на горизонті, і швидко наполегливі звуки зітхання підкралися до них – це могли б бути вишукані плачі скрипок або ж шелестіння пшениці під срібним місяцем.

Вони зупинилися біля чарівного екіпажа, пасажири якого почали виходити. Спочатку – леді, потім – старший джентльмен, за ними – інша юна леді, прекрасна, як гріх. Бенджамін не міг відвести очей, хімічна реакція, здавалося, розчиняє й видозмінює елементи його тіла. Він заляк, кров прилила до його щік та чола, йому чулися бряжчання молотків у вухах. Це була перша любов.

Дівчина – тендітна й струнка, із попелястим волоссям, що вилискувало під місяцем, а на веранді під світлом газових ламп забарвилася в колір медової міді. Плечі її були закутані в іспанську мантилю золотистого відблиску й інтригували темним шовком, розкішні ноги виглядали з-під краю яскравої сукні.

Роджер Баттон прошепотів сину:

– Це, – сказав він, – юна Хільдегарда Монкреф, донька генерала Монкрефа.

Бенджамін холодно кивнув.

– Доволі приваблива, – сказав він байдуже. Та коли темношкірий хлопець відвів коней, він додав: – Тату, ти б не міг нас представити?

Вони наблизилися до групи людей, які оточували міс Монкреф. Підтримуючи давню традицію, вона зробила низький реверанс перед Бенджаміном. Так, він міг запросити її на танець. Він подякував їй та відійшов, хода його була нестійкою.

Час, допоки він чекав на танець, проходив у обтяжливих для нього муках. Він стояв близько до стіни – мовчазний, невидимий, вбивчим поглядом споглядаючи тіла балтиморських юнаків, що з чутливим обожненням всіляко упали перед Хільдегардою Монкреф. Якими жажливими здавалися вони Бенджаміну, якими молодими вони були. Їхні закручені коричневі вусики викликали в нього відчуття, подібні до процесів неперетравленої їжі в шлунку.

Та коли прийшла його черга, і він закружляв з нею на дзеркальному паркеті під музику сучасного паризького вальсу, його заздрість та тривоги розтанули, як весняний сніг. Осліплений та зачарований, він відчув, що життя тільки-но починається.

– Ви з вашим братом прибули сюди одразу ж після нас, чи не так? – запитала Хільдегарда, дивлячись на нього яскраво-голубими, небесними очима.

Бенджамін не знав, що відповісти. Якщо вона думала, що він – брат свого батька, то чи варто було розповідати правду? Він згадав свою пригоду в Єлі, тож вирішив не робити давніх помилок. Було б неввічливо суперечити леді, було б кримінальним затьмарювати таку витончену подію гротескною історією свого народження. Пізніше, мабуть. Тож він кивав, посміхався, слухав її та був просто щасливим.

– Мені подобаються чоловіки вашого віку, – сказала йому Хільдегарда. – Юні хлопці такі нерозумні. Вони розповідають про те, скільки шампанського випили в коледжі та скільки грошей втратили, граючи в карти. Чоловіки вашого віку вміють цінувати жінок.

Бенджамін відчув, що готовий зробити їй пропозицію, проте зусиллями волі придушив такий порив.

– Ваш вік – романтичний, – продовжила вона, – п'ятдесят років. У двадцять п'ять чоловіки думають, що знають все, у тридцять – схильні до втоми від надмірної роботи, сорок років – пора довгих історій, слухаючи які можна викурити ящик сигар, шістдесят – ох, шістдесят, це майже сімдесят, проте п'ятдесят – солодкий вік. Мені такі чоловіки до смаку.

«П'ятдесят» здалися Бенджамінові розкішною порою. Він пристрасно жадав завжди мати п'ятдесят.

– Я завжди казала, – продовжувала Хільдегарда, – що я краще вийду заміж за п'ятдесятирічного чоловіка, котрий буде турботливим до мене, аніж за тридцятирічного, котрому буде потрібна моя турбота.

Весь вечір для Бенджаміна забарвився в золотистий серпанок. Хільдегарда протанцювала з ним більше, аніж два танці, і вони вияснили, що їхні погляди на «повсякденну злобу дня» сходяться. Вона погодилася вийти з ним на щонедільну прогулянку й продовжити цю важливу дискусію.

Повертаючись додому вже перед світанком, коли гуділи перші бджоли, а змарнілий місяць виблискував у прохолодній росі, Бенджамін ніби крізь сон чув, як батько говорив про гуртову торгівлю залізними виробами.

– І, як гадаєш, чи є щось краще, аніж молоток та цвяхи? – питався старший Баттон.

– Любов, – відповідав розсіяний Бенджамін.

– Лом? – вигукнув Роджер Баттон, – зараз же закриваємо це питання.

Бенджамін замріяно дивився на батька, допоки небо на заході не наповнилося світлом і допоки у жвавому листі дерева пронизливо не зітхнула іволга.

6.

Коли через півроку оголосили про заручини міс Хільдегарди Монкреф із містером Бенджаміном Баттоном (я кажу «оголосили», бо генерал Монкреф заявив, що радше впаде на свій меч, аніж визнає це правдою), суспільство Балтимора лихоманило. Майже забута історія народження Бенджаміна виплила назовні й розповсюджувалася вітрами в перебільшено вигаданій брехні. Казали всяке: Бенджамін – батько Роджера Баттона, що син насправді – брат батька, який був у в'язниці протягом сорока років, що це – замаскований Джон Вілкес Бут, і, зрештою, що в нього з голови проростає парочка ріг.

У щонедільних додатках до нью-йоркських газет цей випадок теж набув популярності, там містилися цікаві ескізи, що зображали голову Бенджаміна Баттона, схожу то до риби, то до змії, а тіло, зрештою, набуло вигляду твердої міді. Він став знаменитим як Містичний Чоловік з Меріленду. Але справжня історія, як це зазвичай буває, майже нікому не була відомою.

Проте кожен погоджувався з генералом Монкрефом, що для прекрасної дівчини це дорівнювало самогубству – кинутися в обійми до чоловіка, якому майже п'ятдесят. Містер Роджер дарма опублікував сертифікат про народження сина в балтиморській газеті «Полум'я», використовуючи величезний шрифт. Ніхто не повірив йому. Ви могли лише просто глянути на Бенджаміна, і все ставало зрозумілим.

Проте ті двоє, яких ця історія стосувалася найбільше, перебували в спокійному життєвому морі. Величезна тьма історій про її нареченого була настільки фантастичною, що Хільдегарда вперто відмовлялася вірити навіть в одну справжню. Генерал Монкреф дарма вказував їй на високу смертність серед чоловіків п'ятдесятирічного віку, чи, зрештою, серед чоловіків, що були схожими на п'ятдесятирічних; даремно говорив їй про нестійкість у торгівлі залізними виробами. Хільдегарда вирішила вийти заміж за зрілого чоловіка, що й, зрештою, зробила...

7.

В одному, щоправда, друзі Хільдегарди Монкреф помилялися. Торгівля залізними виробами швидко процвітала. За п'ятнадцять років, з 1880 року, коли одружився Бенджамін, і до 1895-го, коли його батько вийшов на пенсію, їхній прибуток виріс вдвічі – і це все було величезною заслугою молодшого члена фірми.

Нічого додати, проте Балтиморська спільнота одразу ж прийняла подружжя до свого лона. Навіть старий генерал Монкреф поладнав із зятем, коли Бенджамін виділив тому кошти на видання його дванадцятитомної «Історії Громадянської війни», ідею публікації якої відхилили дев'ятеро відомих видавців.

Та й у самого Бенджаміна за п'ятнадцять років багато чого змінилося. Йому здавалося, що кров тече новою силою у його венах. Втіхою було прокидатися зранку, бадьоро ступати залитими сонцем вулицями, невтомно приймати та відправляти партії молотків і цвяхів. У 1890 році йому вдалося завдати непереможного удару конкурентам: він висунув припущення, що всі цвяхи, які використовуються при забиванні в ящики, що наповнені іншими цвяхами, – є власністю вантажовідправника, – внаслідок чого ця пропозиція набула чинності й була ухвалена верховним суддею Фоссайлом, завдяки чому фірма «Роджер Баттон і Ко» зберігала понад шістсот цвяхів щорічно.

До того ж Бенджамін усвідомив, що його більше й більше надихають прості щасливі моменти. Завдяки такому прагненню до задоволення він став першим власником автомобіля в Балтиморі. Зустрічаючи Бенджаміна на вулиці, його однолітки зазвичай заздрісно дивилися на картину, повну здоров'я та життєдайності.

– Він, здається, з роками все стає молодшим, – вони зазначали. І якщо старому Роджерові Баттону, якому було тепер шістдесят п'ять, із перших літ не вдалося пристойно привітати свого сина, то тепер він спокутував свої гріхи, ледь не поклоняючись йому.

І тут ми змушені підійти до неприємної частини оповіді, про яку слід згадати мимоволі. Була лише одна річ, що хвилювала Бенджаміна Баттона; його перестало вабити до своєї дружини.

У цей час Хільдегарда мала тридцять п'ять років та чотирнадцятилітнього сина Роска. У перші роки їхнього подружнього життя Бенджамін її боготворив. Та час проходив, і її волосся, що вилискувало міддю, набуло неприємного, коричневого відтінку, голубий лазурит очей потьмянів і перетворився на колір дешевої глини – ба більше, найгіршим було те, що вона стала безчуттєвою, надто спокійною, надто безтурботною, надто в'ялою у своїх бажаннях та неперекірливою у своїх смаках. Як наречена, саме вона «витягувала» Бенджаміна на танці та світські обіди – зараз же все стало навпаки. Вона з ним виходила у світ, проте без ентузіазму, поглинена вічно суцєю інерцією, яка одного дня заволодіває нашим життям та залишається з нами до смерті.

Бенджамінове невдоволення зростало. Під час спалаху Іспансько-Американської війни в 1898 році його домівка стала для нього такою холодною, що він вирішив добровільно піти в армію. Використовуючи свої зв'язки в бізнесі, він отримав звання капітана, а проявивши блискучі здібності, був підвищений до чину майора, а потім – підполковника, коли брав участь у відомій битві при Сан-Хуан Хіллі. Він був легко поранений та нагороджений медаллю.

Бенджамін так звик до бурхливого й неспокійного воєнного життя, що не міг його кинути, та справи вимагали його присутності, тож він подав у відставку й повернувся додому. На вокзалі його зустріли звуки урочистого оркестру, що супроводжували до будинку.

8.

Хільдегарда зустрічала його з веранди, розмахуючи великим шовковим прапором, і навіть тоді, коли він поцілував її, тужливе серце відчуло, що ці три роки взяли своє. Це була жінка сорока літ, крізь волосся якої пробивалися слабкі сиві пасма. Її вигляд привів його до відчаю.

Піднявшись у свою кімнату, він подивився на свій відбиток у старому дзеркалі – підійшов ближче й глянув на своє обличчя з тривогою, порівнюючи його з фотографією, зробленою ще до війни.

– Господи! – вигукнув він.

Процес продовжувався. Не було й сумніву, зараз він мав вигляд чоловіка тридцятирічного віку. Замість того, аби відчувати захоплення, стан його погіршився – він невідворотно молодшав. Спочатку ще жевріла надія, що коли фізичний вік дорівнюватиме віку психологічному, то цей гротескний феномен, заплямувавши його народження, припинить свою дію. Він здригнувся. Майбутнє здавалося йому жахливим, страшним.

Коли він спустився вниз, Хільдегарда чекала на нього. Вона здавалася занепокоєною, і він подумав, чи, бува, вона не встигла щось запідозрити. Намагаючись пом'якшити напругу між ними під час обіду, він торкнувся теми, котра його хвилювала, і розпочав бесіду доволі делікатним тоном, як тоді йому здавалося.

– Що ж, – мовив спокійно, – усі кажуть, що я виглядаю молодшим, аніж будь-коли.

Хільдегарда зневажливо глянула на нього. Вона фиркнула.

– Думаєш, тобі є чим вихвалитися?

– Я не вихваляюся, – запевнив її, відчуваючи певну незручність.

Вона знову фиркнула.

– От і чудово, – сказала вона, а через секунду – гадаю, ти знайдеш достатньо сили, аби зупинити це.

– І як мені цьому зарадити? – запитав він вимогливо.

– Я не збираюся сперечатися з тобою, – вона заявила. – Проте для певних речей є шлях правильний та оманливий. Якщо ти вирішив, що ти не такий, як інші, я не зможу тебе зупинити, та я дійсно гадаю, що це не зовсім тактовно з твого боку.

– Але ж, Хільдегардо, я нічого не вдію.

– Вдієш. Ти просто впертий. Думаєш про свою особливість, про те, що завжди таким був та що завжди будеш. Але ж уяви, якби кожен дивився на речі так, як ти, – яким був би світ?

На це безглузде й неспростоване питання Бенджамін не знайшов відповіді, і з цього часу безодня між ними почала глибшати. Він тільки дивувався, чим вона змогла його підкорити.

А тут ще з пришествям нової доби він зрозумів, що потяг до невгамованої пристрасті зростав. Жодні зустрічі в Балтиморі не проходили без нього, він танцював із чарівними, молодими, проте заміжніми жінками, дискутував із красунями, котрі тільки-но починали відвідувати такі вечори, відчуваючи шарм їхнього оточення, допоки його жінка, як вдова, сиділа серед старих дів. Обличчя її віщувало біду, пихате несхвалення, а погляд проводжав його суворим, розгубленим докором.

– Дивіться! – казали люди. – Яка ганьба! Молодий юнак такого віку прив'язаний до сорокап'ятирічної жінки. Він, певно, молодший від неї на двадцять п'ять років.

Вони забули, – люди неминуче забувають, – що в 1880 році їхні матері та татусі говорили те саме про цей нерівноцінний шлюб.

Неприємності, котрі Бенджамінові доводилося терпіти у своїй родині, пом'якшувалися новими захопленнями, котрі в нього з'явилися. Він почав грати у гольф й робив надзвичайні успіхи. Він зацікавився танцями: у 1906 році він став експертом у виконанні «Бостон», у 1908 –

впевненим знавцем «Максіксе», а в 1909 йому заздрив кожен юнак у місті, коли той танцював «Касл Волк».

Його популярність, звісно, деякою мірою заважала роботі, та він займався торгівлею залізними виробами майже двадцять п'ять років і тепер вважав, що зовсім скоро зможе передати цю справу в руки свого сина Роско, який нещодавно закінчив Гарвардський університет.

Його часто плутали з сином. Це викликало в нього вдоволення, він швидко забув той зловіщий страх, що опанував його, коли він повернувся з Іспано-американської війни та почав наївно радіти своїй зовнішності. Та ця солодка омана мала ще неприємний післясмак – він ненавидів з'являтися на публіці зі своєю дружиною. Хільдегарді було під п'ятдесят, і він жахливо її соромився.

9.

Одного серпневого дня, 19 року, після того, як фірма «Роджер Баттон і Ко» потрапила до рук молодого Роско Баттона, чоловік, на вигляд якому можна було дати років двадцять, вступив на перший курс Гарвардського університету в Кембриджі. Він не зробив фатальної помилки й промовчав про своє п'ятдесятиріччя, не згадав він і те, що його син закінчив цей університет десять років тому.

Його зарахували, і, майже одразу ж, він опинився серед найобдарованіших студентів класу, частково тому, що здавався трохи старшим, ніж інші першокурсники, яким було приблизно років вісімнадцять.

Та значний успіх йому принесла футбольна гра з Єльським коледжем, в якій він грав так фантастично, із такою жагою, із холодною, безжалісною злістю, що забив сім штрафних і чотирнадцять звичайних м'ячів у ворота суперників, після чого всіх одинадцятьох гравців, що втратили свідомість, винесли з поля. Він став найзнаменитішим у коледжі.

Та, як не дивно, на третьому році навчання йому ледве вдавалося збирати команду. Тренери казали, що він втратив вагу, вони помітили, що він вже не такий високий, як раніше. Він більше не забивав голів, проте його тримали в команді, бо його шалена репутація наводила страх та збентеження на команду суперників Єля.

У випускному класі він уже не грав у футбол. Він ставав все меншим й слабшим, і одного дня другокурсник звернувся до нього як до вступника, що викликало в Бенджаміна гірку хвилю обурення. Про нього заговорили як про вундеркінда, – старшокурсник, якому не більше шістнадцяти років, – він червонів від земних інтересів своїх одногрупників. Його навчання здавалося йому важким, він відчував, що воно надто ускладнене. Він чув, як однокурсники говорили про підготовчу школу святого Мідаса, котра готує до університету, тому Бенджамін вирішив, що після випуску вступить до цього коледжу, де серед хлопців свого віку буде почуватися більш впевнено.

Після випуску в 1914 він повернувся до Балтимора з Гарвардським дипломом у кишені. Хільдегарда переїхала в Італію, тож Бенджамін жив з їхнім сином, Роско. І хоча останній зустрів батька дуже шанобливо, а, проте, у серці його поселилися байдужість, навіть упереджене відчуття того, що Бенджамін, тиняючись його будинком у незрілій замріяності, тільки заважає йому. Зараз Роско був одружений та займав вигідне становище в спільноті Балтимора, тож жоден скандал, що коріннями сягав його родини, ніяким чином не мав права зруйнувати його репутацію.

Бенджамін, втративши популярність серед молодих красунь та однокурсників, відчував себе самотнім, не рахуючи того, що інколи він перебував у компанії кількох п'ятнадцятирічних хлопців, що жили по сусідству. Думка про вступ до школи святого Мідаса знову повернулася до нього.

– Скажи ж, – сказав він Роско одного дня, – я ж не раз нагадував тобі про те, що хочу піти до підготовчої школи.

– Гаразд, тоді іди, – коротко відповів Роско.

Ця справа була йому неприємною, тож він хотів би уникнути суперечок.

– Я не можу поїхати сам, – сказав Бенджамін безпомічно. Ти повинен мене привозити туди й забирати додому.

– У мене немає на це часу, – різко вигукнув Роско, очі якого звузилися й неприязно дивилися на батька. – Ба більше, – додав, – тобі краще закинути цю думку. Краще зупинитися вчасно. Краще, краще... – він затнувся, обличчя його почервоніло, поки він вимовляв ці слова, – тобі краще повернутися й почати все спочатку. Піти іншим шляхом. Це перейшло всі межі, аби бути жартом. Більше не смішно. Ти краще поведися пристойно!

Бенджамін дивився на нього, й очі його були наповнені слізьми.

– І, ще одна річ, – продовжував Роско, – коли до нас приходять гості, ти повинен називати мене дядьком, – не Роско, а «Дядько», зрозумів? Це виглядає непристойно, коли п'ятнадцятирічний хлопець звертається до мене як до однолітка. Можливо, тобі краще завжди кликати мене «Дядьком», аби ти звик до цього.

І, кинувши різкий погляд на свого батька, Роско відвернувся...

10.

Після закінчення розмови Бенджамін похмуро піднявся догори й подивився на себе в дзеркало. Він не голився вже три місяці, проте не зміг знайти нічого на своєму обличчі, окрім ледь помітного білявого пуху, котрий, здавалося, не потребує втручання ззовні. Коли він повернувся з Гарварду, Роско запропонував йому одягнути окуляри та накладати на щоки бакенбарди, і тоді, на одну хвилику, йому здалося, що комедія його перших років життя повертається. Та щоки під бакенбардами свербіли й, окрім цього, йому було соромно їх носити. Він заплакав, і Роско неохоче зглянувся над ним.

Бенджамін відкрив книгу хлопчачих історій «Бойскауті в Біміні Бей» й почав читати, проте він зрозумів, що в його голові наполегливо кружляють думки про війну. Минулого місяця Америка приєдналася до Союзу, а Бенджамін вирішив завербуватися до війська, та, на жаль, для цього потрібно було мати хоча б шістнадцять, а він виглядав молодшим. Та якби ж він сказав правду, – що йому п'ятдесят сім років, – його однаково не прийняли б.

Тут пролунав стукіт у двері, з'явився дворецький і простягнув листа, адресованого містеру Бенджаміну Баттону, на якому в кутку була офіційна печатка. Той енергійно розірвав конверта й прочитав листа з насолодою. Його повідомляли, що багатьох запасних офіцерів, які перебували на службі в армії під час Іспано-американської війни, можуть знову завербувати з підвищенням у чині; у листі були прикріплені його уповноваження як генерала-бригадира армії Сполучених Штатів та наказ про те, аби Бенджамін негайно прибув до них.

Бенджамін підскочив, тремтячи від нетерпіння. То було те, чого йому найбільше хотілося. Він схопив свою шапку й уже через десять хвилин зайшов у невеличку швейну майстерню на Чарльз-Стріт. Невпевненим дискантом він попросив, аби з нього взяли мірки для уніформи.

– Хочеш погратися в солдатика, синку? – буденно запитав швець.

Бенджамін спалахнув.

– Слушайте, не ваша справа – що я хочу, – злісно промовив. – Мое прізвище – Баттон, я живу на Маунт-Вернон Плейс, так що можете не сумніватися, що я заслуговую на це.

– Що ж, – сказав швець, сумніваючись. – Не ти, так твій батько, гадаю.

Із Бенджаміна зняли мірки, і через тиждень форма була готовою. Найважчим за все було здобуття генеральських знаків відмінності, тому що продавець невтомно запевняв Бенджаміна в тому, що емблема Н. Ц. С. Ф. виглядає нічим не гірше за інших і є невід'ємним атрибутом веселощів у грі.

Не повідомивши Роско, однієї ночі він таємно покинув будинок й потягом доїхав до військового табору в Мосбі, штату Північна Кароліна, де мав прийняти під свою егіду піхотну бригаду. Пекучого квітневого дня він підійшов до входу табору, розплатився з водієм таксі, що привіз його з вокзалу, і звернувся до охоронця воріт.

– Поклич когось, щоб відніс мої речі! – наказав він.

Охоронець глянув на нього з докором.

– Ви тільки-но гляньте, – він зазначав, – а куди це ти, синку, зібрався, одягнувши на себе генеральські штучки?

Бенджамін, ветеран Іспано-американської війни, напустився на нього з вогнем в очах, проте, на жаль, голос його змінював частоти.

– Струнко! – намагався він прогрімити, вдихнувши повітря – та раптом помітив, як охоронець різко став навшпиньки й підніс рушницю вгору. Бенджамін приховав посмішку подяки, та, коли він глянув навкруги, його внутрішнє щастя згасло. Охоронець вітав не його, а імпортантного артилерійського полковника, що наближався верхи на коні.

– Полковнику! – пронизливо крикнув Бенджамін.

Полковник підїхав ближче, натягнув віжки, глянув на Бенджаміна, а очі його холодно замерхтіли.

– І хто цей хлопчик? – запитав він доброзичливо.

– Прокляття! Я тобі зараз покажу, що це за хлопчик! – вигукнув Бенджамін несамовитим голосом. – Злізай із коня!

Полковник вибухнув сміхом.

– Вам потрібен цей кінь, генерале?

– Ось! – крикнув Бенджамін знеможено. – Читайте!

І він кинув полковнику наказ про свої генеральські уповноваження.

Полковник прочитав це, а його очі ледь не вистрибнули з черепних ям.

– Хто це тобі надіслав? – запитав він та засунув наказ у кишеню.

– Уряд, і ви швидко зможете в цьому переконатися.

– Зараз ти пройдеш зі мною, – сказав полковник; на обличчі вималювався вираз збентеження. – Я відведу тебе в головний штаб, там і розберемося. Пройдімо за мною.

Полковник повернув до штабу, тримаючи коня за віжки. У Бенджаміна не було вибору, тому він пішов за ним, намагаючись зберігати почуття самоповаги, тим часом, коли в душі кипіло бажання суворой помсти. Проте помста не здійснилася. Замість цього з'явився Роско, його син, котрий на другий день примчався із Балтимора – злий та навіжений. Йому довелося кинути важливі справи й прилетіти сюди, аби забрати зі собою сльозливого генерала, уже без уніформи, додому.

11.

У 1920 році в Роско народилося перше немовля. Проте під час святкування з цього приводу ніхто не згадав, що маленький неохайний хлопчисько, років десяти, той, що грається біля будинку з олов'яними солдатиками та дитячим цирком – дідусь новонародженого.

Усім, здавалося, подобалося це свіже, бадьоре обличчя, хоч і позначене ноткою незримі печалі, але для Роско Баттона його присутність була джерелом муки. Якби сказати про це мовою покоління Роско, то він описав би такі справи як «нераціональні».

Він вважав, що батько, відмовляючись вірити у своє «шістдесятиріччя», не поводиться так, як «чоловік стиглої крові», – Роско обожнював цей вираз, – а як хворобливий дикун. Звісно, коли він думав про такі матерії більше, аніж годину, то це доводило його до божевілля. Роско вірив, що енергійні люди довго залишаються молодими, проте все має свою межу, і тепер вона була порушена... порушена... порушена «нераціональним» чином. До цього висновку дійшов Роско.

Пройшло п'ять років, і маленький син Роско достатньо підріс, аби гратися з невеличким Бенджаміном під наглядом однієї няньки. Одного дня Роско віддав їх одночасно до дитячого садка, і Бенджамін зрозумів, що гра з маленькими смужками кольорового паперу, вироблення кошиків і ланцюжків та малювання загадкових прекрасних узорів – найзахопливіші заняття на світі. Якось він нечемно поведився, тому його поставили в куток, і він заплакав, проте зазвичай йому було весело у світлій, залитій сонцем кімнаті, в якій добра рука місіс Бейлі деколи торкалася його скуйовдженого волосся.

Через рік син Роско пішов у перший клас, а Бенджамін залишився в садочку. Він був надзвичайно щасливий. Інколи, коли інші малюки говорили про те, ким вони хочуть бути, як виростуть, похмура тінь перебігала по його лиці, і він своїм дитячим розумом усвідомлював, що є речі, про які він розказати вже не зможе.

Дні монотонно розчинялися. Уже третій рік він ходив у дитячий садок, та тепер Бенджамін був занадто малий, аби бавитися з паперовими смужками. Він плакав, бо інші хлопчики були більші за нього і він боявся їх. Вихователька щось йому говорила, та, хоча він і намагався щось зрозуміти, у нього не виходило.

Його забрали з дитячого садка. Нянька Нана, у своїй накрохмаленій сукні в смужку, стала центром його крихітного світу. Сонячними днями вони гуляли парком; Нана вказувала на велике сіре чудовисько й говорила: «Слон», а Бенджамін повторював це слово за нею, і, коли ввечері його готували до сну, він вголос повторював їй знову й знову: «Слон, слон, слон». Деколи Нана дозволяла йому пострибати на ліжку, і це було дуже весело, тому що, якщо залізти на нього з розмаху, воно тебе відкине, а якщо ти кажеш: «А» поки стрибаєш, то голос дуже цікаво вібрує.

Він любив брати велику тростину, що стояла біля вішалки з капелюхами, і бігати навколо, б'ючи крісла й столи й при цьому вигукуючи: «Бах-бах-бах». Коли приходили гості, старші дами сюсюкалися з ним, і це було йому приємно, а молоді намагалися поцілувати його, та він із нудьгою корився цьому. Коли довгий день закінчувався о п'ятій годині, він піднімався нагору з Наною та отримував порцію вівсянки чи іншої каші з ложечки.

У його дитячих снах не було бурхливих згадок; він не пам'ятав ані про мужні роки в коледжі, ані про вогненні роки спокус, коли він хвилював серця багатьох дівчат. Для нього існувала лише білосніжна, безпечна колиска, Нана, людина, що інколи приходила й дивилася на нього, та величезна оранжева кулька, на яку перед сном вказувала Нана й говорила: «Сонце». Коли воно заходило, він уже спокійно спав, і не було снів, не було жодних снів, які б його переслідували.

Минуле – як він вів своїх вояків штурмувати Сан-Хуан Хілл; як прожив перші роки після весілля, працюючи до літніх сутінок у втомливому місті заради юної Хільдегарди, яку кохав; як ще перед тим сидів до пізньої ночі, насолоджуючись сигарою разом зі своїм дідусем, у ветхо-похмурому будинку на Монро Стріт – усе те зникло з його пам'яті, подібно миттєвому сну та так, ніби цього й ніколи не було. Він не пам'ятав нічого.

Він навіть не знав, яким було молоко, яким його тільки-но нагодували, не помічав, як проходили дні, – існувала лише колисочка та така знайома присутність Нани. А потім він забув про все. Коли хотів їсти, то лише плакав – та й по всьому. Він ще дихав крізь ночі й дні, що топилися одне за одним, він налякано слухав м'які бурмотання й буркотіння, що лунали зверху, і слабким чуттям розрізняв запахи, світло та тіні.

Потім настала цілковита темрява. Біла колисочка й похмурі лиця, що висіли над ним, теплий, солодкий аромат молока – усе те назавжди розчинилося у вічності.

Коштовний камінь завбільшки з готель «Ріц»

1.

Джон Т. Енгер належав до сім'ї, яка була вже добре знаною протягом декількох поколінь у Гадесі – маленькому містечку, розташованому над річкою Міссісіпі. Батько Джона в гарячих дебатах рік за роком ставав чемпіоном серед аматорів-гравців у гольф; місіс Енгер із виразом «від коробок до ліжечок» славилася своїми політичними промовами; а молодий Джон Т. Енгер, якому тільки-но виповнилося шістнадцять, перетанцював усі останні нью-йоркські танці ще до того, як змінив короткі штани на брюки. І тепер він покидав рідний дім – ще й на тривалий час. Поклоніння перед освітою в Новій Англії отруювало всі провінційні містечка, щорічно забиравало найрозумніших молодиків, а тепер заволоділо й батьками Джона. Їхній син повинен навчатися в школі святого Мідаса, поблизу Бостона, а Гадес – надто малий, аби виховувати їхнього любого й обдарованого сина.

Якщо ви коли-небудь були в Гадесі, то вам відомо, що назви найсучасніших підготовчих шкіл та коледжів нічого не значать для жителів містечка. Мешканці міста зовсім не знають про світ, в якому існують, хоч і роблять вигляд, ніби розуміються в моді, манерах та літературних смаках, та все це – викривлені чутки; і, якщо певний святковий захід у Гадесі вважається вишуканим, то для чиказької м'ясної принцеси він залишиться «можливо, трішечки пісним».

Джон Т. Енгер уже майже виїжджав із дому. Місіс Енгер, із властиво нестримною материнською чутливістю, до тріску наповнила його валізи лляними костюмами та електричними вентиляторами, а містер Енгер вручив синові азбестовий гаманець, що рвався від значної кількості грошей.

– Пам'ятай, тобі тут завжди раді, – сказав він. – Можеш не сумніватися, що родинне вогнище завжди горітиме для тебе.

– Я знаю, – хрипко відказав Джон.

– Не забувай – хто ти та звідки прийшов, – пишаючись, продовжував батько, – і ти не зможеш вчинити ніякої шкоди, бо ти – Енгер із Гадеса.

Тож юнак та старий чоловік потисли руки один одному, і Джон вийшов із дому, ледь стримуючи сльози. Через десять хвилин він перейшов межу міста й зупинився, аби востаннє глянути назад. Консервативне вікторіанське кредо над воротами здавалося йому вдивовижу привабливим. Його батько час від часу намагався змінити його на щось більш енергійне та жваве на кшталт: «У Гадесі – Твоє Майбутнє», чи простіше «Запрошуємо» та викарбувати надпис над зображенням сердечного рукостискання у світлі електричних ламп. Старе кредо, на думку містера Едгера, справляло депресивне враження, та зараз...

Тож перед тим, як рішуче повернути своє обличчя до мети, Джон кинув прощальний погляд, і в цей момент йому здалося, що проти неба вогні Гадеса – повні теплої та пристрасної краси.

Школа святого Мідаса розташована недалеко від Бостона, на «роллс-ройсі» туди можна добратися за півгодини. Точної відстані не знає ніхто, бо хіба що Джон Т. Енгер прибув туди в такому авто. Школа святого Мідаса – найдорожча та найбільш привілейована підготовча школа для хлопців у цілому світі.

Перші два роки навчання для Джона пройшли успішно. Батьки всіх юнаків були «валютними королями», тож Джон проводив літні канікули на дорогих курортах. Поки всі хлопці, яких він відвідав, здавалися йому не схожими один на одного, то їхні батьки були всі однаковими, і своїм юнацьким розумом він намагався збагнути, у чому причина такої тотожності. Коли він розповідав їм про свою домівку, вони весело питали: «Там дуже спекотно?», тоді

Джон натягав на обличчя ледь помітну копію усмішки й відповідав: «Авжеж, достатньо». Його відповіді були б щирішими, якби не кожен запитував про це, а ще разом із тим питанням чергувалося наступне: «Достатньо вам цієї спеки?», яке він ненавидів ще більше.

Посеред другого року навчання в класі Джона з'явився спокійний, привабливий хлопчик – Персі Вашингтон. Новоприбулий мав вишукані манери та хороший одяг, що було винятковим явищем навіть для школи святого Мідаса, та, проте, деякі невідомі причини тримали його осторонь від інших хлопців. Єдиним приятелем для нього став Джон Т. Енгер, та навіть із ним він був не цілком відкритим та унікав розмов про дім та родину. Те, що він багатий, було зрозуміло й без слів, та окрім своїх гіпотез, Джон більше нічого не знав про товариша, тому, коли Персі запросив його провести літо в нього «На Заході», Енгер, очікуючи, що його допитливість буде щедро винагороджена, погодився без вагань.

Вперше, коли вони опинилися в потягу, Персі, зрештою, став балакучим. Одного дня, коли вони обідали у вагоні-ресторані й говорили про недосконалі характери хлопців зі школи, Персі раптом змінив свій тон й зробив різке зауваження:

– Мій батько, – сказав він, – найбагатша людина світу.

– Ого, – ввічливо вигукнув Джон. Він не міг вигадати жодної іншої відповіді на таке впевнене твердження. Він подумав, що добре було б сказати: «Це надзвичайно прекрасно», та фраза прозвучала б якось фальшиво, і тут із нього ледь не вилетіло: «Дійсно?», та він стримався, так як Персі міг неправильно його зрозуміти. А такі приголомшливі твердження навряд чи вимагали питань.

– Надміру, найбагатший, – повторив Персі.

– Я прочитав у «Світовому альманасі», – почав він, – що в Америці є один чоловік, рівень доходу за рік якого перевищує п'ять мільйонів, та чотири, що за рік мають більше, аніж три, та...

– Це майже дешиця, – губи Персі напівскривилися у зневазі. – Дешеві капіталісти, дрібна фінансова сушка, жалюгідні купці та кредитори. Мій батько зміг би купити їх за півціни, і ніхто б цього й не помітив.

– Та як йому вдається...

– Не реєструвати свій податок на прибуток? Та легко. Він його просто не сплачує. Зрештою, можливо, якийсь мізерний відсоток, що зовсім не відповідає його щорічному доходу.

– Він дійсно багата людина, – легко сказав Джон. – Я радий. Люблю заможних людей. Чим багатший, тим і кращий, – вираз пристрасної щирості з'явився на його похмурому обличчі. – Минулого Великодня я гостював у Шнліцер-Мерфі. У Віван Шнліцер-Мерфі є рубіни, завбільшки з куряче яйце, та сапфіри, схожі на кулі з внутрішніми вогнями...

– Я люблю коштовності, – жваво погодився Персі. – Звісно, я не хотів, аби в школі про це знали, проте в мене є власна колекція, котру я збирав замість марок.

– І діаманти, – енергійно продовжував Джон. – У Шнліцер-Мерфі є такі великі діаманти, як волоські горіхи.

– Це – дріб'язок, – Персі нахилився вперед й знизив голос до шепоту. – Абсолютно ніщо. Мій батько володіє діамантом більшим, аніж готель Ріц.

2.

Сонце Монтани лежало поміж двох гір, як гігантський набряк, темні артерії якого отруювали небо. На неосяжній піднебесній відстані причаїлося містечко Фіш – маленьке, понуре та давним-давно забуте. Люди казали, що в цьому містечку жило дванадцятьоро темних й загадкових душ, яких породила на світ якась таємна всюдисуща сила. Вони вже давно стали окремою расою, ці дванадцятьоро в містечку Фіш, і, як деякі види, що були зачаті несвідомою природою, були нею ж і вкинуті у світ для боротьби та вимирання.

З-під фіолетового набряку, там, на горизонті, ланцюгом підкрадалися дванадцятьоро рухливих вогнів, що позбавили землю пустки, і дванадцятьоро душ Фіша зібралися в ніші залізничної станції, як марево, аби глянути на семигодинний трансконтинентальний експрес із Чикаго. Приблизно шість разів на рік трансконтинентальний експрес, ніби за невідомим наказом, зупинявся біля містечка Фіш, і тоді з потяга вилізав силует чи два, вміщався на візок, що з'являвся з сутінок й від'їжджав у бік жилавого заходу. Спостереження за цим безглуздим й абсурдним явищем для духів Фіша перетворилося на ритуальну дію. Дивитися – і більш нічого; жодна жива думка не змушувала їх дивуватися чи роздумувати над релігійністю цих містичних відвідувань. Та духи Фіша були по той бік релігії, – навіть найсміливіші та найбільш неприборкані доктрини християнства не змогли закріпитися на голій скелі, – тут не було жертovníка, священика чи жертви; лише кожного разу, о сьомій – тихі зібрання в ніші залізничної станції, братство, що піднімало вгору молитву туги, блідого здивування.

Червневого надвечір'я Великий Провідник, якому поклонялися жителі містечка, – жителі, які не мислили свого життя без вибору небесного наставника, – постановив, що о сьомій годині в містечку Фіш цей потяг скине людський (чи не людський) вантаж. Проїшло дві хвилини по сьомій, і Персі Вашингтон та Джон Т. Енгер висадилися з вагона, швидко пройшли повз зачаровані, широко розкриті гарячкові очі дванадцятьох душ Фіша, залізли у візок, що, очевидно, з'явився нізвідки, і поїхали геть.

Через півгодини, коли сутінки згорнулися в темряву, мовчазний негр, що правив віжками, гукнув незрозумілому силуету, що рухався попереду. У відповідь на крик ця тінь направила на них блискучий диск, що вдивлявся на них отруйним поглядом бездонної ночі. Вони під'їжджали ближче, і Джон швидко зрозумів, що це – заднє світло величезного автомобіля, найбільшого та найчарівнішого за всі автомобілі, які він коли-небудь бачив. Корпус його з блискучого металу – багатший, аніж нікель й світліший, ніж срібло, втулка коліс – оббита мерехтливими зеленими й жовтими геометричними фігурами. Джон не наважився розгадати, чи це було скло, чи коштовні камені.

Два негри, одягнені в блискучі лівреї, які можна було побачити лише на картинах королівської процесії в Лондоні, виструнчилися біля автомобіля й привітали двох юнаків, котрі висадилися з візка, незрозумілою мовою, яку гість не зрозумів би, та яка, здавалося, є відокремленою гілкою південноафриканського діалекту.

– Заходь, – сказав Персі своєму другу, коли їхні валізи закинули на чорний дах лімузину. – Вибач, що тобі довелося їхати в цьому візку, проте, сам знаєш, це авто не мають бачити пасажери потяга чи нещасні жителі-селяки Фіша.

– Чорт забори! Яка краля! – вигукнув Джон, побачивши інтер'єр автомобіля.

Оббивка складалася з численних, витончених гобеленів, затканих шовком, зшитих коштовностями та прикрасами, що слугували фоном для золотої парчі. Двоє крісел, в які блаженно осіли хлопці, були покриті тканиною, що нагадувала оксамит, проте здавалася пошитою з незліченних кольорових кінчиків пір'я страуса.

– Яка ж бо краля! – захоплено вигукнув Джон ще раз.

– Та ну! – розсміявся Персі. – Це старий мотлох, що використовується як фургон.

Вони вже спокійно плинули серед темряви до розвалини між двох гір.

– Ми будемо на місці через півтори години, – сказав Персі, глянувши на годинника, – Мушу тебе запевнити, що раніше ти ніколи не бачив такого, та й навряд чи побачиш.

Якби авто якоюсь мірою могло би бути показником того, що Джон побачить, то він, звісно, приготувався б до таких приголомшливих оглядин. Наївна набожність, в якій жили жителі Гадеса, вимагала гарячого поклоніння й поваги до багатств, що було одним із параграфів до їхньої віри. Якби Джон відчув щось інше замість сліпої покори перед золотим ідолом, то його батьки відвернулися б від нього, звинувачуючи його в жахливому богохульстві.

Вони вже дісталися западини між двох гір і, в'їхавши сюди, відчули, що дорога стає більш кам'янистою.

– Якби сюди заглянув місяць, ти б побачив, що ми зараз – у глибокій ущелині, – сказав Персі, намагаючись пильно розгледіти краєвиди. Він промовив декілька слів у мікрофон, і лакей одразу ж включив прожектор; величезний промінь прокотився пагорбами. – Бачиш, тут лише камені. Звичайне авто розлетілося б на шматки за якихось півгодини. Справді, тут можна їхати лише в танку, якщо не знаєш дороги. Відчуваєш, зараз ми піднімаємося.

Шлях дійсно круто йшов догори, і через декілька хвилин, коли авто піднялося на вершину, хлопці вхопили блідий проблеск місяця, що тільки-но виріс на горизонті. Раптом автомобіль зупинився, і з темряви з'явилося декілька фігур – знову темношкірі раби. Двох юнаків ще раз привітали тим малозрозумілим діалектом; потім негри взялися до роботи навколо лімузина, і в одну хвилину чотири величезних канати, що звисали згори, зачепили гачками втулки яскраво прикрашених коліс. Після гучного «Хея-ях!» Джон відчув, що машина поволі піднімається з землі все вище, – вздовж найвищих скель з обох боків, – і вище допоки перед ним не відкрилася звивиста освітлена місяцем долина, яка цілковито відрізнялася від щойно побачених громіздких скель. Тільки з одного боку перед ними ще була скеля, та раптом усі вони щезли.

Було очевидно, що їх перенесли через надзвичайно гігантський кам'яний клинок, що перекривав ущелину. Через хвилину вони вже опускалися вниз і врешті з легким стуком приземлилися на рівну поверхню.

– Найгірше – позаду, – сказав Персі, притуляючись до скла. – Залишилося всього-на-всього п'ять миль, і цей дворядний брусок до самого кінця – наша дорога. Наші володіння. Тут закінчуються Сполучені Штати, як каже батько.

– Ми в Канаді?

– Ні. Ми в центрі Монтанських скель. Та зараз ти перебуваєш на тих п'яти квадратних милях, які ще ніколи не були вимірянні.

– Чому ж так? Вони забули про них?

– Ні, – сказав, всміхаючись, Персі, – вони намагалися зробити це тричі. Першого разу дід підкупив цілий департамент штату, який займався такими вимірами; наступного – для нього підробили офіційні карти Сполучених Штатів, що дозволило відстрочити термін виміру на п'ятнадцять років. Останній раз був найважчий. Батько влаштував так, що їхні компаси потрапили в сильне штучно створене магнітне поле. За його замовленням був виготовлений комплект вимірювальних інструментів із мізерно неловимим дефектом, а це давало змогу нашій території залишатися недоступною; зрештою, ці інструменти замінили на справжні, ті, якими проводилося вимірювання. Окрім цього, довелося змінити напрям річкової течії та збудувати на її берегах копію містечка, яке всі бачать й думають, що це – місто, розташоване далі десятильма милями вздовж долини. Батька лякає лише одна річ, – завершував він, – річ, яку можна використати для того, аби нас віднайти.

– І що це?

Персі прошепотів:

– Аероплани, – видихнув він. Ми володіємо численною протиавіаційною зброєю, і дотепер у нас виходило справлятися з проблемою, хоча бували й смертельні випадки, є чимало ув'язнених. Не те щоб це нас із батьком хвилювало, знаєш, але таке засмучує маму та дівчат, тим більше, залишається ймовірність того, що одного разу ми з цим не впораємося.

Уривки й шматки ввічливих шиншиллових хмар у небесному сяйві ковзали по зеленому місяці, немов перламутрові шовки, що вилискують перед обличчям татарського хана. Джону здавалося, що зараз – день, і що над ним у повітрі плавають юнаки, заливаючи його релігійними брошурами та медичними патентованими циркулярами, із їхнім посланням до зневірених, ув'язнених скелями, селищ. Йому здавалося, що юнаки виглядають крізь хмари й вдивляються, вдивляються в те, що там далі, що це за в'язниця, в яку посадять Джона. А що буде потім? Чи будуть вони приречені для приземлення якимось підступним пристроєм, чи будуть мучитися патентованими брошурами й циркулярами аж до судного дня, чи, можливо, якщо втечуть із пастки, то раптовий клубок диму й різкий вибух пошматованих небес скинуть їх, знесилених, до землі, що змусить впасти у відчай маму й сестер Персі. Джон струснув головою, і примара пустого сміху тихо виплила з-під його напіврозкритих губ. Який розпач там прихований? І яке добродієсне спалювання чинить химерний король Крез? Що це за жадлива й золота містерія?

Шиншилові хмари пропливали повз. Ніч у Монтані була такою світлою, як день. Цегляна дорога легко тулилася до величезних шин, що продовжували мерехтіти, як сяйво місячного озера. На хвилюку вони опинилися в темряві соснового гаю, що манив прохолодою та свіжогострим ароматом, потім вони опинилися на широкій алеї, що переходила в галявину, і вигук захоплення, що вирвався з уст Джона, одночасно пролунав разом із лаконічним виразом «Ми вже вдома» Персі.

Освітлений вогнями зірок, витончений замок здіймався над берегами озера, перламутровим сяєвом мармуру досягав середини прилеглої гори, а потім – розчинявся в траві, ідеальній симетрії, напівпрозорій жіночій слабкості й густій темряві соснового бору. Численні вежі, чіткі узорі похилих парапетів, вирізьблене диво безконечних жовтих вікон у формі овалу, семикутника й трикутника золотого світла, тремтлива ніжність перехресних площин із блискучих зірок й голубих тіней – завібували одним музичним акордом всередині Джона. На верхівці однієї із веж, найвищої, наймасивнішої, якийсь механізм зовнішнього світла створював ефект мінливого казкового королівства – і Джон зі захопленням дивився вгору, а звідти, у пишноті рококо, випиналися звуки слабких млявих скрипок, яких раніше він ніколи ще не чув. За мить автомобіль зупинився перед високими мармуровими сходами, навколо яких нічне повітря втягувало духмяні аромати квіток. На верхньому майданчику безшумно розкрилися масивні двері, бурштинове світло залило темряву, вимальовуючи витончений силует, і жінка з високо підібраним волоссям вийшла назустріч, простягаючи до них руки.

– Мамо, – сказав Персі, – познайомся. Це мій друг, Джон Енгер із Гадеса.

Після цього Джон згадував ту першу ніч з її приголомшливими, численними кольорами, швидкими чуттєвими враженнями, музикою ніжних голосів, сповнених любові, із її бентежною мовою, мерехтінням та тінями, із тими рухами й обличчями. Там був світловолосий чоловік, що стояв і пив напій із кришталю наперстка на золотому стеблі, напій, що переливався яскравіше, аніж барви веселки. Там була дівчина з квітковим обличчям, одягнена, як Титанія – із вплетеними у волосся смарагдами. Там була кімната, де стіни з суцільного, м'якого золота піддавалися силі його рук, і була кімната, схожа до уявлень Платона про таємну в'язницю: стеля, підлога, стіни – усе було оздоблене міцною товщиною алмазів, камінням різної товщини та форми, так що освічена високими фіолетовими лампами по кутках кімната сліпила очі білим блиском, який зрівняється лише з сяйвом, яке існує за межами людського бажання та мрій.

Юнаки бродили лабіринтами цих кімнат. Інколи підлога під їхніми ногами спалахувала діамантовими узорами, підсвіченими знизу, що варварськи суперечили одне одному, і відтін-

ками пастельно-ніжними, і відтінками білосніжної цнотливості, або ж витонченими й заплутаними кольорами мозаїки, яку вивезли з мечеті Адріатичного моря. Інколи під товстим шаром кришталю шалено кружляла смарагдова чи голуба вода, наповнена кольоровими рибками й широкими веселковими водоростями. Потім вони ступали по хутрі різноманітної текстури чи коридорами кольору блідої слонової кістки, безперервно, нібито підлога була вирізана з гігантського бивня часів вимерлих динозаврів до зародження людства.

Раптом – туманний перехід, і вони опинилися в їдальні, де кожна тарілка складалася з двох майже непомітних шарів твердого алмазу, між яких загадковим чином був вставлений смарагд – вирізаний шматочок зеленого повітря. Музика, простора й ненав'язлива, лилася далекими коридорами – крісло, на якому сидів Джон, крилате й підступно вигнуте для його спини, здавалося, поглинуло й перемогло його, як тільки той випив першу склянку портвейну. Він намагався сонно відповідати на питання, що ставили йому, та м'ятежна розкіш, що вхопила його тіло, підсилювала відчуття сонливості: коштовності, тканини, вина, метали – розпливалися перед очима солодким туманом...

– Так, – відповідав він, намагаючись бути ввічливим, – там дійсно достатньо спекотно.

Він спромігся додати до відповіді примарну усмішку; потім, без жодного руху опору, здавалося, вплив геть, залишаючи холодний десерт, як рожеву мрію... Його здолав сон.

Коли він прокинувся, то знав, що пройшло декілька годин. Він був у величезній кімнаті, стіни якої – вироблені з чорного дерева, тьмяне освітлення було надто слабким і надто невловимим, аби називатися світлом. Молодий господар стояв біля нього.

– Ти заснув одразу ж за вечерею, – сказав Персі. – Я теж ледь не заснув – це неначе подарунок розкоші після важкого року навчання. Прислуга переодягла й помила тебе, поки ти спав.

– Це ліжко, чи хмари? – зітхнув Джон. – Персі, Персі, перед тим, як ти підеш, я б хотів вибачитися.

– За що?

– За те, що сумнівався, коли ти сказав, що володієш таким величезним алмазом, як готель «Ріц».

Персі посміхнувся.

– Я так і знав, що ти мені не повіриш. Це гора, ти розумієш?

– Яка гора?

– Гора, на якій здійснюється замок. Гора як така не надто велика. Та, якщо не рахувати приблизно п'ятнадцяти метрів дерену й гравію, то нижче – суцільний алмаз. Один суцільний камінь об'ємом кубічної милі без жодної тріщини. Ти мене слухаєш? Скажи щось...

Та Джон Т. Енгер знову заснув.

3.

Ранок. Як тільки він прокинувся, то відчув ще крізь легку сонливість, що із появою сонячного проміння кімната раптом стала щільнішою. Панель із чорного дерева однієї зі стін відїхала убік, відкриваючи шлях світлу й залишаючи його опочивальню напіввідкриту до нового дня. Великий негр у білій уніформі стояв біля його ліжка.

– Доброго вечора, – простогнав Джон, намагаючись вивести свою голову з диких тенет.

– Доброго ранку, сер. Ви готові прийняти ванну, сер? Ох, не піднімайтеся, я покладу вас сам, але потрібно, аби ви розстебнули піжаму. От і все. Щиро вдячний, сер.

Джон тихо лежав, поки з нього знімали піжаму – він був задоволений та вражений; він очікував, що цей турботливий чорний Гаргантюа понесе його, як дитятко, на руках, та нічого подібного не трапилося; він раптом відчув, що ліжко трохи нахилилося і його, наляканого, почало нести в напрямку стіни, та, діставшись туди, драпірування розступилося й ще приблизно два метри його котило по ворсистому нахилу, а вже після того – ніжно вкинуло до води, температура якої відповідала температурі тіла.

Він подивився назад. Доріжка, по якій він скотився, беззвучно згорнулася назад. Його перенесли в інші покої, і він сидів в осілій ванні так, що його голова була трохи вище, ніж підлога. Навколо стін кімнати, боків і дна самої ванни розташовувався голубий акваріум, і, дивлячись крізь кристалну поверхню, на якій він сидів, Джон бачив рухливих рибок серед бурштинових вогнів. Ті байдуже ковзали навіть повз витягнуті ноги, бо були відокремлені від нього шаром кришталю. Над головою крізь зеленувато-морське скло спускалося світло.

– Я гадаю, сер, сьогодні зранку вам сподобається гаряча рожева вода з пінним кремом, і, можливо, холодна соляна вода на завершення процедури.

Негр стояв поруч із ним.

– Гаразд, – погодився Джон, безглуздо посміхаючись, – як вам завгодно.

Йому здавалося, що ідея замовлення ванни за власним мізерним смаком є надто педантичною, і навіть жалюгідною.

Негр натиснув кнопку, і теплий дощ полився, ніби з небес, проте насправді через секунду Джон зрозумів, що це був своєрідний механізм фонтана, розташованого біля нього. Вода перетворилася на світло-рожеву, і струмені рідкого мила бризнули з чотирьох мініатюрних голів моржа, розташованих по кутках ванни. Через хвилину дюжина маленьких весел-коліс, закріплених по боках купелі, спінили суміш в яскраву веселку рожевої піни, яка лагідно, зі смачним блиском, ніжно окутала його, вибухаючи сонячними, рожевими бульбашками.

– Можна включити проектувальний апарат, сер? – шанобливо запропонував темношкірий. – Сьогодні тут є хороша одночастинна комедія, а, якщо бажаєте, могу швидко вкласти туди шматок серйозного фільму.

– Ні, дякую, – відповів Джон ввічливо, проте твердо. Він аж надто насолоджувався ванною, аби бажати якогось іншого втручання. Проте воно прийшло. Через хвилину він вже захоплено прислухався до звуків флейт, що долинали нізвідки, флейт, що стікали мелодією водоспаду, прохолодного й зеленого, як ця кімната. На їхньому фоні звучало пінисте пікколо, гра якого була трепетнішою, ніж мереживо піни, що огортала й чарувала його.

Опісля холодної соляної води й бадьорого, свіжого душу, його окутали махровим халатом і, на канапі, покритою такою ж тканиною, тіло його втирали оліями, спиртом й прянощами. Потім його посадили в чутливе крісло, поголили й зробили зачіску.

– Містер Персі чекає у вашій вітальні, – сказав негр, коли всі дії були завершені. – Мене звати Гігсум, сер. У мої обов'язки входить догляд за містером Енгером щоранку.

Джон вийшов у жваву, освітлену сонцем вітальню, де на нього чекав сніданок та Персі, одягнений в розкішні білі бриджі. Він кутив, сидячи в м'якому кріслі.

4.

Ось історія сім'ї Вашингтонів, яку Персі накидав Джонови за сніданком.

Батько теперішнього містера Вашингтона був вірджинцем, прямим нащадком Джорджа Вашингтона і лордом Балтимор. Громадянську війну він закінчив у чині двадцятип'ятилітнього полковника, що мав негідну плантацію й тисячу доларів золотом.

Фіц-Норман Колпелер Вашингтон, як насправді звали молодого полковника, вирішив передати маєток молодшому братові, а сам – вирушити на Захід. Він відібрав два десятки найвірніших рабів, які, звісно, поклонялися йому, і купив двадцять п'ять квитків на Захід, де мав намір придбати землю на імена рабів і завести ранчо з вівцями та рогатою худобою.

Він пробув у Монтані менше ніж місяць, а справи його, звісно, не покращилися, та він наткнувся на грандіозне відкриття. Якось він поїхав у гори й загубився там, і, блукаючи цілий день, відчув несамовитий голод. Прадід не взяв зі собою зброї, тому погнався за білкою голіруч, і, переслідуючи її, помітив, що вона несе щось яскраве в роті. Перед тим, як зникнути в дуплі, (бо Велике Пророцтво було проти того, аби білкою втамовували голод) вона впустила свою ношу. Фіц-Норман присів на землю, аби обдумати своє становище, та раптом його очі помітили щось блискуче на траві. Через десять секунд він остаточно втратив апетит, проте заробив сто тисяч доларів. Білка, що з тривожною наполегливістю відмовлялася перетворюватися в їжу, зробила йому величезний подарунок у вигляді ідеального діаманта.

Пізньої ночі він дістався до табору, а через дванадцять годин всі його раби повернулися до дупла тієї білки й шалено копали схил, що містився біля її житла. Фіц-Норман сказав їм, що відкрив тут склад штучних діамантів, й оскільки жоден із них ніколи не бачив дорогоцінного каменя, вони безсумнівно повірили йому. Коли він усвідомив усе значення такої знахідки, то був вражений. Уся гора була суцільним діамантом. Нічого іншого, окрім твердого діаманту. Він наповнив чотири сідлових мішки блискучими зразками й на коні помчався в Сент-Пол. Там йому вдалося збути півдюжини маленьких діамантів, та коли він показав свій великий камінець, комірник зомлів, а Фіца-Нормана арештували як порушника громадського спокою. Він втік з в'язниці й сів у потяг до Нью-Йорка, де продав кілька середніх камінців й отримав за них приблизно двісті тисяч доларів золотом. Та продемонструвати інші виняткові коштовності він не наважився й вирішив покинути Нью-Йорк – якраз вчасно. Всеохопне збудження запанувало в ювелірних колах, що викликано було не стільки розмірами діамантів, скільки загадковим джерелом їхньої появи в місті. Ходили дикі плітки, що діамантові жили виявлено в горах Кет-скіл, на береговій лінії Джерсі, на Лонг-Айленді, під Вашингтон-сквер. Із Нью-Йорка почали щогодинно відходити потяги, які прямували в такі приміські Ельдорадо й були повністю набиті чоловіками з кирками й лопатами. А тим часом молодий Фіц-Норман повертався до Монтани.

До кінця наступного тижня він виміряв, що діамант у горі приблизно дорівнював усім іншим діамантам, існування яких було відоме на світі. Проте оцінити його шляхом звичайних розрахунків було неможливо, оскільки він був суцільним, і якби він запропонував його на продаж, то це не лише б викликало кризу на світовому ринку, а й при умові, що ціна росла б так, як зазвичай, залежно від величини каменя, в арифметичній прогресії – у світі не вистачило б золота, аби купити й десяту частину діамантової гори. Та й що робити з алмазом такої величини?

Це становище було чарівно безпомічним. З одного боку, він був найбагатшою людиною, та все ж, хіба йому нічого не належало? Якби його таємниця розкрилася, то невідомо, до яких заходів вдався би уряд, аби запобігти краху на золотому й коштовному ринках. Вони могли негайно забрати заявку й установити монополію.

Вибору не було. Він повинен таємно продавати свою гору. Він послав на Північ за своїм молодшим братом і поставив його наглядачем над рабами, які навіть не підозрювали, що раб-

ство вже скасували. Аби їх запевнити, він прочитав їм власноруч створений наказ, в якому повідомлялося, що генерал Форрест реорганізував розколену армію Півдня й завдав нищівної поразки мешканцям Півночі в одній детально спланованій битві. Негри наївно йому повірили. Вони дійшли висновку, що така декларація є хорошим знаком й негайно виконали свої примітивні обряди.

Фіц-Норман відправився закордон, маючи при собі сто тисяч доларів й дві валізи, наповнені невідшліфованими діамантами різних видів. Він відплив до Росії на китайській джонці й через шість місяців після того, як покинув Монтану, опинився в Санкт-Петербурзі. Він винайняв непомітну квартиру й одразу ж викликав придворного ювеліра, повідомляючи, що має діаманта для самого царя. Він прожив у Санкт-Петербурзі два тижні, постійно перебуваючи в небезпеці та можливості бути вбитим, часто перебираючись з одного житла в інше. За весь час перебування в російській столиці він відвідав свої скрині всього-на-всього три чи чотири рази.

Його ледве відпустили в Індію, проте він був змушений дати клятву повернутися через рік, маючи при собі ще більші й чарівніші діаманти. Та перед тим, як він поїхав, придворний скарбничий поклав для нього в американські банки п'ятнадцять мільйонів доларів – на чотири вигаданих ним псевдоніми.

Він повернувся до Америки в 1868 році, подорожуючи понад два роки. Предок відвідав столиці двадцяти двох країн і розмовляв із п'ятьма імператорами, одинадцятьма королями, трьома принцями, шахом, ханом та султаном. До того часу Фіц-Норман оцінював свої статки сумою в один мільярд доларів. Лиш одна причина заважала йому повністю розкрити таємницю. Варто було якомусь великому діаманту з'явитися в центрі уваги публіки на тиждень, люди починали створювати скандали, любовні перипетії, революції та війни, що залишалися нерозв'язаними ще з часів першої Вавилонської імперії.

З 1870-го й аж до його смерті, що наступила в 1900-му році, життя Фіц-Нормана Вашингтона стало епічною поемою, писаною золотим пером. Були й, звісно, незначні події: він ухилився від топографічних вимірювань, одружився з однією леді-вірджинкою, з якою виховав єдиного сина; а ще серія нещасливих обставин просто змусила його до вбивства рідного брата, доленосна звичка якого напиватися до нерозсудливої маячні кілька разів загрожувала їхній безпеці. Та, у цілому, лише декілька смертей заплямували ці щасливі роки багатства й прогресу.

Незадовго до смерті він змінив свою політику, і все своє величезне багатство, окрім, хіба що, кількох мільйонів доларів, використав на купівлю гуртом рідкісних металів, які й помістив у безпечні сховища банків по цілому світу, зареєструвавши їх як антикварні дрібнички. Його син, Бреддок Тарлтон Вашингтон доклав до цієї справи ще більшого розмаху. Метали були переплавлені в найрідкісніший із хімічних елементів – радій, так що еквівалент мільярда доларів помістився золотом у скриньку не більшу від коробки сигар.

Коли після смерті Фіца-Нормана минуло три роки, його син, Бреддок вирішив згорнути справу батька. Спадок, що вони разом із батьком перейняли від гори, ще не піддавався точному обчисленню. Він вів записну книжку, де шифрував приблизну кількість радю в кожному з тисячі банків та, опікуючись ними, реєстрував прізвища, під якими зберігався цей статок. Потім він зробив дуже просту річ – запечатав джерело отримання коштовностей.

Він просто його закрити. Те, що подарувала гора, мало забезпечити незрівнянну розкіш усім майбутнім поколінням Вашингтонів. Єдиною турботою тепер залишалося зберігання таємниці, аби можлива паніка, що стосувалася такого відкриття, була придушена й, разом з усіма аукціонерами світу, не довела до повного зuboжіння.

Такою була сім'я, куди завітав Джон Т. Енгер. Це була історія, яку він почув зранку після свого приїзду у вітальні зі сріблястими стінами.

5.

Після сніданку Джон вийшов через величезний мармуровий портал й із цікавістю розглянув краєвиди перед собою. Уся долина, від початку діамантової гори до крутої гранітної скелі в п'ятьох милях звідси, видавала подих золотого серпанку, що бездіяльно завис над витонченими широкими газонами, озерами та садами. Тут і там скупчення в'язів створювало делікатну тінь гаїв, що дивно відрізнялося від міцної маси соснового лісу, який утримував пагорби в лещатах смарагдово-голубої темряви. Дивлячись на все це, Джон помітив за півмилі від замку трьох молодих оленів, які самотньою шеренгою вийшли з однієї зграї й із грайливою незграбністю зникли в темно-смугої напівсвітлій гушавині. Джон не здивувався б, якби побачив фавна, що бігає з сопілкою серед дерев та намагається спіймати рожевощоку німфу з розкуйовдженим золотим волоссям, що мелькає між смарагдовим листям зелені.

У такій холоднокровній надії він спустився мармуровими сходами, порушуючи слабкий сон двох вівчарок, що лежали внизу, і направився доріжкою, викладеною білими й голубими цеглинками, здавалося, що веде в нікуди.

Він перебував у стані блаженства. У цьому й проявляється щастя й непридатність молодості – вона ніколи не може жити в теперішньому, а завжди вимірює дні у власному блискучо-примарному майбутньому – у квітах та золоті, дівчатах та зірках, які тільки залишаються прообразами й пророцтвами цієї незрівнянної, недосяжної юнацької мрії.

Джон плавно повернув за куток, де густі кущі троянд наповнювали повітря важким ароматом, і перейшов через парк до дерев, під якими виднівся клаптик моху. Він ніколи не лежав на мохові, тому хотів перевірити, чи справедливо використовують порівняння з м'якістю, коли говорять про мох. І тут він побачив дівчину, що йшла по траві прямо до нього. Вона була наймилішим створінням, котре йому коли-небудь зустрічалося.

Вона – одягнена в білу коротку сукню, що ледве прикривала її коліна, та вінок із резеди, прикрашений голубими смужками сапфіру, що зв'язували її волосся. Її босі рожеві ноги розбризкували крапельки роси при ходьбі. Дівчина була молодшою за Джона – не більше шістнадцяти.

– Привіт, – ніжно сказала вона, – я – Кісмін.

Та для Джона вона була вже чимось більшим, аніж Кісмін. Він підійшов до неї обережно, важко ступаючи, аби не натрапити на її босі ступні.

– Ти ще мене не бачив, – вимовив її лагідний голос. Її голубі очі додали: «І багато втратив» – Минулого вечора ти зустрів мою сестру Жасмін. Я отруїлася салатом-латуком, – продовжив її ніжний голос, а її очі приховали: «І коли я хвора, то дуже мила, і коли ні – теж».

«Ти справила на мене величезне враження», – ці слова промайнули в очах Джона, – і я не настільки дурний, аби цього не помічати».

– Як ти почувашся? – промовив його голос. – Сподіваюся, тобі краще цього ранку, – «люба», – трепетно засіяло в його очах.

Джон спостеріг, що вони вже йдуть вздовж стежки. На її запрошення вони сіли разом на мох, м'якість якого йому так і не вдалося визначити.

Він упереджено ставився до жінок. Єдиний недолік, – товста щиколотка, хриплий голос, скляний погляд, – і жінка ставала для нього огидною. І тут, вперше за все своє життя, перед ним була дівчина, що здавалася втіленням фізичного ідеалу.

– Ти зі Сходу? – запитала Кісмін із чарівливим захопленням.

– Ні, – просто відповів Джон. – Я із Гадеса.

Чи це вона ніколи не чула про Гадес, чи не могла придумати щось приємне у відповідь, то й далі не запитувала про це місто.

– Цієї осені я поїду до школи, на Захід. Як гадаєш, мені там сподобається? Я збираюся в Нью-Йорк до місіс Балдж. Там дуже суворі правила, та вихідні я буду проводити вдома, із батьками, у нашому нью-йоркському будинку, бо батько чув, що дівчата там повинні гуляти одна з одною, попарно.

– Твій батько хоче пишатися тобою, – зауважив Джон.

– Так, – відповіла вона, а очі її замайоріли вогнем величі. – Жоден із нас ніколи не був принижений. Батько каже, що ніколи й не будемо. Яюсь, коли моя сестра Жасмін була маленькою дівчинкою, вона штовхнула його зі сходів, а він просто встав та пошкунтильгав геть. Мама була трішки вражена, – продовжила Кісмін, – коли вона почула, що ти зі... – сам знаєш звідки. Вона сказала, що коли була юною леді, та потім... як бачиш, вона – іспанка й дуже консервативна.

– Ти багато часу тут проводиш? – запитав Джон, приховуючи той факт, що він був дещо ображений її словами.

Це здавалося неввічливим натяком на його провінціалізм.

– Персі, я і Жасмін тут кожного літа, та наступного Жасмін збирається до Ньюпорта. Вона виїжджає до Лондона після цієї осені. Її представлять при дворі.

– Чи знаєш ти, – нерішуче почав Джон, – що ти – більш сучасна, аніж здавалася на перший погляд?

– Ох, ні, я не така, – вигукнула вона з поспіхом. – Я б так не вважала. Гадаю, що сучасні молоді люди жакливо подібні, чи не так? А я – не всі, справді. Якщо ти не погодишся зі мною, я почну плакати.

Вона була такою засмученою, що губа її почала тремтіти. Джон запротестував:

– Я мав на увазі дещо інше. Я сказав це, аби подразнити тебе.

– Я б не заперечувала, якби дійсно такою була, – наполегливо говорила вона, – та це – не я. Я дуже невинна й ніжна. Я ніколи не палю, ніколи не п'ю і не читаю нічого, окрім поезії. Я майже не розумію математики чи хімії. Я одягаюся дуже просто, точніше, моє єдине вбрання – сукня. Я гадаю, сучасність – це остання річ, якою ти можеш мене наділити. Я вірю, що дівчата мають проводити свої молоді роки з користю.

– Я теж такої думки, – щиро відповів Джон.

Кісмін знову розвеселилася. Вона йому всміхнулася, і новонароджена сльоза скотилася з краєчка її голубого ока.

– Ти мені подобаєшся, – прошепотіла вона довірливо. – Ти збираєшся провести весь свій час із Персі, допоки тут, чи й побудеш трішки зі мною? Просто подумай. Я – чисте повітря. За все своє життя я ніколи не мала любовних стосунків. Мені не дозволяли залишатися з хлопцями наодинці – лише з Персі. Я вибігла сюди, у цей гайок, сподіваючись наздогнати тебе, аби навколо не було ані душі.

Джон відчув визнання, він встав й низько вклонився, від попереку, так, як його вчили в танцювальній школі Гадеса.

– Нам краще зараз піти, – солодко сказала Кісмін. – Я маю бути біля мами об одинадцятій. Ти навіть не попросив дозволу мене поцілувати. Я думала, що хлопці зараз це роблять постійно.

Джон гордовито випрямився.

– Декотрі з них просять, – він відповів, – та не я. Дівчата не поводять себе так у нас, у Гадесі.

Пліч-о-пліч вони повернулися назад до будинку.

6.

Джон стояв навпроти містера Бреддока Вашингтона й дивився на нього крізь яскраве сонячне проміння. Старшому чоловіку було біля сорока, обличчя – горде, пусте, очі – розумні, тіло – міцне. Щоранку від нього пахло конями, найкращими конями. Він тримав просту палицю з сірої берези та з єдиним великим опалом на держаку. Разом із Персі вони демонстрували околиці Джону.

– Тут живуть раби.

Його палиця вказала на мармурову аркаду, що тягнулася зліва від них вздовж пагорбу та була оздобою благодатного готичного стилю.

– За роки юнацтва я був втягнений у період абсурдного ідеалізму, що відволікало мене від практичної справи всього життя. Протягом цього часу вони жили в розкоші. Наприклад, я наділив кожную родину ванною з черепиці.

– Дозволю собі припустити, – привабливо всміхаючись, наважився сказати Джон, – що вони використовували ванні кімнати для збереження вугілля. Так якось сказав мені містер Шнліцер-Мерфі.

– Переконання містера Шнліцера-Мерфі дещо неважливі, дозволю припустити собі, – холодно перебив Бреддок Вашингтон. – Мої раби не зберігають вугілля у своїх ваннах. Вони повинні були митися щодня, що вони й робили. Якби вони не слухалися, я б міг призначити їм шампунь із сульфатної кислоти. Я скасував прийняття ванн через зовсім іншу причину. Частина з них застуджувалася й помирала. Вода може бути шкідливою для певних рас, вона може слугувати для них у якості напою.

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.